

Harkittua vammaissosiaalityötä (HaraVa)

1. Tarkoitus ja tavoitteet

1.1. Merkitys suhteessa nykytietämykseen sekä tutkimukselliset lähtökohdat

Sosiaalityön tutkimuksessa vammaisuus on jäänyt marginaaliin, vaikka vammaisia ihmisiä on arvioitu olevan 15 prosenttia maapallon väestöstä ja määrän kasvavan (World Health Organisation & The World Bank). Vammaisten ihmisten tilanteet ovat yksilöllisiä ja ainutlaatuisia, joten tapauskohtaisen harkinnan käyttö on vammaissosiaalityössä välttämätöntä. Vamma (impairment) voi olla usealla asiakkaalla samankaltainen, mutta suhteessa toimintaympäristöihin muodostuva vammaisuus (disability) on erilaista ja siten tarpeet ovat yksilöllisiä (Martin 2012). Vaikka vammaissosiaalityössä kohdataan paljon monimutkaisia harkintaa edellyttäviä tilanteita, on sosiaalityön harkinnasta ja tapauskohtaisuudesta vähän luotettavaa tietoa (Oliver ym. 2012; Yliruka ym. 2018; Heini ym. 2019; Romakkaniemi ym. 2019). Vammaissosiaalityössä tehdään jatkuvasti harkintaa muun muassa sen suhteen, onko henkilö oikeutettu vammaisuuden perusteella järjestettäviin palveluihin, minkä lain nojalla ja mikä taho vastaa mistäkin asiakkaan palvelukokonaisuudessa (Romakkaniemi ym. 2019). Näin ollen **hankkeessa tarkastellaan harkintaa vammaissosiaalityön erilaisissa, harkintaa vaativissa usein monimutkaisissa tilanteissa.**

Vammaissosiaalityö ei ole käsitteenä yksiselitteinen tai vakiintunut (Tarvainen 2017). Vammaissosiaalityöksi ymmärretään Suomessa lähinnä vammaispalvelujen sosiaalityö, vaikka vammaissosiaalityötä tehdään kaikkialla sosiaalityössä, missä vammaisia henkilöitä kohdataan (Autio & Niemelä 2017). Tämä jako heijastaa osin myös ymmärrystä vammaisuudesta, joka voidaan tulkita yksilön toiminnan vajeeksi tai ympäröivän yhteiskunnan odotusten ja rakenteiden aikaansaamaksi haasteeksi (Rothman 2018). Vammaissosiaalityön taustalla vaikuttavat yksilö- ja ongelmakeskeinen, kohteistava ja lääketieteellinen lähestymistapa huolimatta sosiaalityön yhteiskuntatieteellisestä perustasta ja asiakkaan aseman korostamisesta (Oliver ym. 2012; Tarvainen 2017). Vammaissosiaalityön harkinta kiinnittyy lopulta siihen, miten vammaisuus ymmärretään.

Harkinta liittyy järkeilyyn, perusteelliseen pohdintaan, erilaisten vaihtoehtojen ja niiden seurausten arviointiin ja näiden perusteella tehtäviin ratkaisuihin. Sosiaalityössä harkintavalta on osa harkintaa, sillä sosiaalityössä työskennellään sekä auttavina ammattilaisina että hallintoviranomaisina. (Rajavaara 2014.) Sosiaalityötä tehdään usein monimutkaisissa ja vaikeasti ennakoitavissa tilanteissa, jolloin suorat, yksityiskohtaiset ja standardoidut ohjeet toimivat vain harvoin. Kirjoitettuja sääntöjä joudutaan väistämättä tulkitsemaan. Viime aikoina erityisesti managerialismin ja uuden julkisjohtamisen myötä lisääntynyt standardisointi ja ohjeistaminen on rajoittanut sosiaalityön ammatillisen harkinnan käyttöä (Ponnert & Svensson 2015; Rajavaara 2014; Hoppania ym. 2021). Toisaalta vaikutukset eivät ole aina näin suoraviivaisia, koska harkintaa voidaan tehdä monella tavalla (Evans 2013).

Harkintaa on sen merkityksellisyydestä huolimatta tutkittu Suomessa vähän. Avauksena harkinnan ja harkintavallan tutkimukseen on selvitetty harkintavallan reunaehtoja, poliittista harkintaa, ammattilaisten harkintaa sekä asiakkaiden harkintaa (Kalliomaa-Puha ym. 2014). Lapin yliopiston hallinnoimassa Osallisuuden varmistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen vammaissosiaalityön asiakasprosessissa -hankkeessa (VamO) keskiössä oli asiakasosallisuus vammaissosiaalityössä, mutta siinä tutkittiin myös harkintaa. Harkintavallan tulkintakehyksiksi tunnistettiin vammaissosiaalityön medikaalinen, normiperustainen, yhdenvertaisuuteen perustuva ja holistinen kehys sekä tarve kiinnittää vammaissosiaalityön harkinta tiiviimmin sosiaalityön omiin lähtökohtiin eli etiikkaan ja oikeuksia korostavaan

vammaispolitiikkaan (Romakkaniemi ym. 2019; myös Oliver ym. 2012). Asiakkaan tiedon ja kokemusten huomioonottaminen on niin ikään keskeinen ja vahvistuva lähtökohta ammatilliseettisessä sosiaalityön harkinnassa. Tästä huolimatta vammaissosiaalityön asiakkaiden harkintavalta on riippuvainen palvelujärjestelmästä ja sitä edustavista työntekijöistä (Kalaoja 2019).

Vammaissosiaalityössä onkin tunnistettu ristiriitaisia odotuksia yhdenvertaisen kohtelun ja yksilöllisen harkinnan välillä. Vaikka tapauskohtainen harkinta on välttämätöntä, tarvitaan myös hallittuja, yhdenvertaisia ja läpinäkyviä käytänteitä. (Heini ym. 2019; Kivistö & Hautala 2020a; Evans 2013; Kalliomaa-Puha ym. 2014.) Tämä vaade kohdentuu myös harkinnan dokumentointiin, jonka läpinäkyvydessä on tunnistettu puutteita (Kivistö & Hautala 2020b). Erilaisten odotusten ja vaateiden vuoksi ei vammaissosiaalityöhön tule pyrkiä luomaan liian yleistä, kaikkiin tilanteisiin sovellettavaa käsikirjaa (Oliver ym. 2012).

Vaikka vammaissosiaalityössä on tunnistettu rajoittavia rakenteellisia toimintakäytäntöjä ja sääntöjä sekä muodollisuuteen tyytyvää sosiaalityön toimijuutta, on nähtävissä myös sosiaalityön tilannekohtaista ja pontevaa toimijuutta joustamattomilta näyttäytyvissäkin rakenteissa (Kivistö & Hautala 2020a; 2020b). Sosiaalityön harkintaa kehystää lainsäädännön lisäksi ammatillinen tietoperusta ja ammattietiikka: rakenteellinen ja tiedollinen harkinta sekä laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkinta (Rajavaara 2014). Vammaissosiaalityössä harkintaa suuntaa lainsäädännön ja organisatoristen kirjoitettujen ja kirjoittamattomien sääntöjen lisäksi sosiaalityön eettisyys, asiakkaan aseman vahvistuminen sekä vammaisten ihmisten oikeudet.

Juuri yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja itsemääräämisoikeuden huomioiminen ja vahvistaminen ovat olleet viime vuosikymmeninä vammaissosiaalityön keskeisinä tavoitteina (Barnes & Mercer 2006). Tämä on osin ristiriidassa sen kanssa, että harkinta liittyy sosiaalityön kaltaisiin hierarkkisiin suhteisiin. Yhtäältä harkinta voidaan ymmärtää huonosti ohjeistaviksi laeiksi, jotka eivät anna tarpeeksi tarkkoja ohjeita päätösten tekoon. Toisaalta harkinnan voidaan nähdä sallivan sosiaalisten konventioiden ja oletusten mukaan ottamisen, kun lakia sovelletaan. Harkinta ei koskaan ole absoluuttista, vaan tapahtuu tiettyjen rajojen sisällä ja sen tulee perustua rationaaliseen arvioon ja perusteisiin. Harkinta voidaan ymmärtää myös korjaavana toimintana, jolloin sosiaalityöntekijä ymmärtää lain tavoitteet ja harkinnan avulla soveltaa niitä. Harkinta ilmenee kontrollin ja vapauden jännitteisellä jatkumolla. (Evans & Hupe 2020.)

Sosiaalityöntekijät eivät ole autonomisia toimijoita, vaan osa sosiaalityön sosiaalista rakennetta (Kivistö & Hautala 2020a). Vaikka sosiaalityön harkinta ymmärretään usein laillisuuteen ja taloudellisiin seikkoihin liittyvänä harkintana osana päätöksentekoa (Evans & Hupe 2020), on se tosiasiallisesti tätä laajempaa ja monipuolisempaa. Ammatillinen harkinta on osa sosiaalityön osaamista ja kumpuaa siitä (ks. Romakkaniemi ym. 2019). Esimerkiksi oikeudellinen harkinta on osa sosiaalityön oikeudellista osaamista ja eettinen harkinta osa arvoihin liittyvää osaamista. Harkinta on osa sosiaalityön menetelmäosaamista esimerkiksi osana palvelutarpeen arviointia, sekä palvelujärjestelmäosaamista kun valitaan asiakkaan tarpeisiin parhaiten vastaavia palveluita. (Lähteinen ym. 2017.) Jo se, mitä menetelmiä sosiaalityössä käytetään, edellyttää ammatillista harkintaa (Sipilä 2011). Sosiaalityön harkinta sisältää myös päätösten seurausten ja vaikutuksen ennakoarvioinnin (Pohjola 2007).

Monista ohjaavista yhteiskunnallisista kehyksistä, kuten politiikka, lainsäädäntö ja talous, huolimatta sosiaalityöntekijöillä katutason byrokraatteina on vaikutusta siihen, millaiseksi sosiaalityön harkintakäytännöt rakentuvat (Lipsky 1980/2010; Kallio ym. 2011). Tähän liittyy myös monitahoisia eettisiä vastuita ja haasteita (Banks ym. 2020). Asiakaslähtöisyyden ja eettisyyden tulee ohjata sosiaalityön harkintaa. Vaikka esimerkiksi palveluihin liittyvällä harkinnalla on lähtökohtaisesti hyvä tarkoitus yksilöllisen kohtelun

mahdollistamisessa (Molander ym. 2012), sisältyy harkintaan vallankäyttöä eikä ole itsestään selvää, että valtaa aina käytettäisiin asiakkaan tarpeen ja edun mukaisesti (Gambrill 2010). Harkintaan sosiaalityössä vaikuttavat työntekijän koulutus, työkokemus ja työtehtävä (Blomberg ym. 2014; Evans 2013). Harkinta on vaihtelevaa ja paikallista (Evans & Hupe 2020). Sosiaalityöntekijä on vastuussa niin asiakkaille, kunnalle tai valtiolle kuin muille ammattilaisille, ja tämä mutkistaa harkintavallan käyttöä (Hudson 1989). Sosiaalityön harkinnan moniulotteisuutta voidaan kuvata käsitteellä vammaissosiaalityön hallittu harkintavalta, joka liittyy tietoon, tilannekohtaiseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan, palvelujärjestelmän koordinointiin sekä vuorovaikutustaitoihin (Romakkaniemi ym. 2019). Esimerkiksi oikeudellinen harkinta on yksinään vammaissosiaalityössä riittämätöntä (mt.; Rajavaara 2014).

Organisaatiolle työntekijöineen on vaikeampaa vastata sellaisiin haasteisiin, jotka eivät ole rutiinin- eivätkä standardinomaisia. Tilanteet voivat koskettaa myös pientä ryhmää, joten vakiintuneita ratkaisukäytäntöjä ei ole. Puuttuu tietoa, kokemusta ja ymmärrystä siitä, miten moninaisia vammaisten henkilöiden tilanteet ovat. Vammaisten ihmisten elämää tai elämäntilannetta saatetaan lähestyä rajattuja toimintamahdollisuuksia painottaen (Tarvainen 2020). Vammaissosiaalityö on hyvin palvelukeskeistä verrattuna muuhun sosiaalityöhön. Osa vammaispalveluista kuuluu erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin, ne ovat subjektiivisia oikeuksia vaikeavammaisille henkilöille, mutta niidenkin myöntäminen edellyttää harkintaa. Osa palveluista on määrärahasidonnaisia, jolloin niiden myöntämiseen liittyy jännitteisyyttä lain raameissa pysymisen, eettisten ohjeiden noudattamisen ja kustannuspaineiden välillä. Usein luotetaan terveydenhuollossa tehtyihin diagnooseihin tai haitta-asteen määrittelyihin, joiden toteutuminen eri tavoin yksilöiden arjessa on sosiaalityössä huomioitava (Romakkaniemi ym. 2019).

Vammaissosiaalityössä tehtävän harkinnan tutkiminen on tärkeää vammaissosiaalityön palvelukeskeisyyden sekä siinä kohdattavien erityisten ja monisyisten tilanteiden vuoksi. Lainsäädäntö suo vammaisille henkilöille subjektiivisia oikeuksia, joita vammaissosiaalityön harkinta voi vahvistaa tai heikentää. Harkintaan pohjaavat päätökset vaikuttavat asiakkaiden arkeen, minkä vuoksi on tarpeen tehdä näkyväksi käsityksiä ja ymmärrystä vammaisuudesta, joihin harkinta perustuu. Sosiaalityön, kuten laajemmin yhteiskunnan käsitys vammaisuudesta pohjaa näkemykseen poikkeavuudesta tai ei-toivotusta erilaisuudesta. Kulttuuristen mallien tunnistaminen ja niiden näkyväksi tekeminen voi edistää asiakaslähtöisten käytäntöjen kehittämistä.

Hankkeen tavoitteena on tarkastella harkintaa asiakkaiden ja vammaissosiaalityön erilaisissa ja monimutkaisissa tilanteissa: elämäntilannuksen nivelvaiheissa, erilaisten tuen tarpeiden risteymissä, kollegiaalista verkkokonsultaatiota edellyttävissä tilanteissa, korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösten valossa, itsemääräämisen rajapinnoilla, erityisen tuen tarpeiden asiakkaiden näkökulmasta ja vaativissa palveluohjausprosesseissa. Vammaissosiaalityön harkintaa tarkastellaan sekä sosiaalityöntekijöiden että asiakkaiden näkökulmasta.

1.2. Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa selvitetään, millaista vammaissosiaalityön harkinta on. Tarkemmat hankkeen tutkimuskysymykset, joita tarkastellaan sekä asiakkaiden että ammattilaisten kannalta, ovat:

1. Millaisissa tilanteissa vammaissosiaalityössä käytetään harkintaa? (Työpaketit 1-5)
2. Mihin harkinta perustuu? (TP1, 2, 3, 4)

3. Millaisena vammaissosiaalityön harkinta näyttäytyy eri näkökulmista tarkasteltuna? (TP2, 3, 5)

4. Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita harkintaan liittyy? (TP3, 5)

Kullakin viidellä työpaketilla on näitä päätutkimuskysymyksiä tarkentavia kysymyksiä.

1.3. Tutkimuksen avulla syntyvät tutkimustulokset ja niiden tieteellinen vaikuttavuus, mahdollisuus tieteellisiin läpimurtoihin ja tutkimuksen uudistumiseen

Tutkimus luo tietoa vammaissosiaalityön käytännön toimissa kohdattaviin kysymyksiin, joiden ratkomiseen tarvitaan tutkimusperustaista kehittämistä. Aiemmin vain vähän tutkitusta harkinnasta sosiaalityössä saadaan uutta tietoa, joka soveltuu muuallekin kuin vammaissosiaalityöhön. Tutkimusnäytön perusteella vammaissosiaalityön työkuultuuria voidaan kehittää hyvään harkintaan perustuvaksi (harkittua vammaissosiaalityötä). Harkinta on keskeinen osa ammatillista sosiaalityötä, joten hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää myös muualla sosiaalityössä. Hankkeen tulosten avulla edistetään ammattieettisen harkinnan teoreettista tarkastelua mukaan lukien itsemääräämisoikeuden sekä relationaalinen näkökulma. Hanke tuottaa uusia teoreettisia ja käytännön kanssa keskustelevia näkökulmia vammaisuuteen sosiaalityössä ja yhteiskunnassa sekä vammaisten ihmisten asemaan. Vammaisten ihmisten omat kokemukset tuovat tutkimusasetelmaan keskeisen sisällöllisen osallisuutensa ja toimijuuden näkökulman vammaissosiaalityön ruohonjuuritasolla käytännön tilanteisiin. Lisäksi hanke saattaa erilaisista lähtökohdista harkintaa tarkastelevalla tutkimuksella vuoropuheluun eri näkökulmia, monipuolistaen ymmärrystä harkinnasta vammaissosiaalityössä ja auttaa näin kehittämään vammaissosiaalityön käytäntöä. Tutkimushanke antaa äänen myös vammaisten ihmisten kokemuksille ja tekee siten näkyväksi usein katveeseen jäävää tietoa.

Tutkimushanke on ajankohtainen, sillä YK:n vammaissopimuksen (UN 2006) mukanaan tuomat velvoitteet sekä keväällä 2021 Sosiaali- ja terveysministeriön kuulemistilaisuuksilla käynnistynyt vammaispalvelulainsäädännön uudistaminen edellyttävät uutta tietoa myös vammaissosiaalityöstä. Myös vammaisten henkilöiden osallisuus ja vaikuttaminen heitä koskevissa asioissa uudistamistyössä on yksi YK:n vammaissopimuksen vaatimuksista, joka toteutuu tässä tutkimushankkeessa.

1.4. Haun erityistavoite

Hanke kohdentuu etenkin haun kahteen tavoitteeseen. Ensimmäinen on **sosiaalityötä palvelujärjestelmässä koskeva tutkimus**. Vammaissosiaalityö on jäänyt sosiaalityön käytäntöjen ja tutkimuksen sisällä marginaaliin, vaikka vammaisten henkilöiden määrä on kasvava ja esimerkiksi YK:n vammaisten oikeuksien sopimus (UN 2006) edellyttää yhteiskunnallisilta toimijoilta, kuten sosiaalityöltä, vammaisten ihmisten oikeuksien ja osallisuuden mahdollistamista sekä vammaisuutta koskevaa tiedontuotantoa. Vammaiset henkilöt muodostavat heterogeenisen ja palvelutarpeiltaan eriytyvän asiakasryhmän. Moni vammaisen tarvitsee palveluja usealta eri sektorilta – myös sosiaalityön eri aloilta, mutta palvelujärjestelmäkokonaisuus näyttäytyy vammaisille henkilöille pirstaleisena (Heini ym. 2019). Asiakstarpeiden eriytyvyys ja palvelujärjestelmän pirstaleisuus tuottaa erityistä tarvetta ammatilliselle ja asiakaslähtöiselle vammaissosiaalityön harkinnalle, joka perustuu tutkittuun käytäntörelevanttiin tietoon.

Toinen hankkeen kannalta keskeinen haun tema on tema **erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden elämäntilanteisiin ja palvelutarpeisiin kohdistuva tutkimus**. Kaikkia vammaispalvelujen asiakkaita voidaan pitää erityisen tuen tarpeessa olevina, sisältyväthän vammaispalvelut osaksi erityislainsäädäntöä. Tosiasiallisesti vammaisten

ihmisten ja vammaissosiaalityön asiakkaiden tarpeet ja toimijuus eriytyvät (esim. Heini ym. 2019; Kivistö & Hokkanen, tulossa). Vamma voi olla sama, mutta vammaisuus eri (Martin 2012). Osa asiakkaista kykenee koordinoimaan itse palvelukokonaisuuksia, kun taas osa tarvitsee toisen henkilön tukea jatkuvasti. Siitä, millaisissa tilanteissa vammaissosiaalityön sisällä määritytään erityisen tuen tarpeessa oleviksi asiakkaiksi, ei ole tutkimustietoa eikä yhtenäisiä käytäntöjä. Kuitenkin esimerkiksi joidenkin vammaissosiaalityön lapsiasiakkaiden ja heidän perheidensä tai harvinaissairaiden elämäntilanteita on tunnustettu monimutkaisiksi ja erityistä tukea vaativiksi (Yliruka ym. 2018). Lisäksi yksilöllisesti haastava arki tai erilaiset risteävät tuen tarpeet voivat tuottaa erityisen tuen tarvetta, vaikka vamma olisi lievä. Tarvitaankin tutkimustietoa siitä, millaista harkintaa vammaissosiaalityössä tehdään erityistä tukea tarvitsevien vammaisten henkilöiden ja heidän palvelutarpeidensa tunnistamiseksi sekä heidän auttamisekseen. On perusteltua väittää, että erityistä tukea tarvitsevat vammaiset asiakkaat tarvitsevat erityisesti myös vammaissosiaalityön (hyvää) harkintaa.

2. Toteutus

2.1. Työsuunnitelma ja aikataulu

Vamma on yksi mahdollinen tilannetekijä ihmisen elämässä. Sen kanssa risteäviä tuen tarpeita aiheuttavia tekijöitä voivat olla erilaiset elämäntilanteet, kuten koulutukseen tai työelämään siirtyminen sekä ikääntyminen, erilaiset rajapinnat, kuten yhtäaikaista vakavat sairaudet, mielenterveys- ja/tai päihdeongelmat tai lastensuojelun tarpeet. Vammaissosiaalityössä tehdään yhteistyötä, mutta toisaalta samalla rajanvetoa muiden hallinnonalojen, kuten terveydenhuollon, opetustoimen ja työelämäpalveluiden kanssa, ja myös muiden sosiaalityön palvelutehtävien, kuten gerontologisen sosiaalityön tai lastensuojelun kanssa. Tämä tutkimus kohdentuu näihin erityisiin tilanteisiin. Työ on jaettu viiteen työpakettiin (TP). Vaikka työpaketit henkilöstöresurssineen on kuvattu organisaatiopohjaisesti (Lay, UEF, KVL), tehdään tutkimuksessa yhteistyötä eri työpakettien välillä. Tämä tarkoittaa aineistojen hankintaa, analyysia ja julkaisujen kirjoittamista myös yhdessä.

Työpaketti 1. Kollegiaalinen harkinta vammaissosiaalityössä (Lay)

TP1 liittyy päätutkimuskysymyksiin 1 ja 2. Tavoitteena on selvittää, millaisissa tilanteissa vammaissosiaalityössä tarvitaan kollegiaalista harkintaa ja miten sitä perustellaan. Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat: 1.1. Millaisten asiakastilanteiden ja palvelutarpeiden yhteydessä kollegiaalista harkintaa tarvitaan? 1.2. Millaisin perusteluoin yhteistyöhön pohjautuvia yhtenäisiä ratkaisukäytäntöjä ja kollegiaalista linjauksia muodostetaan? 1.3. Millaiset harkinnan lajit painottuvat kollegiaalisessa harkinnassa?

Kysymyksiin vastataan tarkastelemalla sosiaalialan osaamiskeskuksen organisoimaa verkkovälitteistä kollegiaalista tukea vammaissosiaalityössä tehtävälle harkinnalle. Kyseessä on sosiaalityöntekijöille tarjottava verkkovälitteinen konsultaatio, jossa vammaissosiaalityössä pitkään toimineet sosiaalityöntekijät, erikoissosiaalityöntekijät ja juristit toimivat konsultteina antaen tukensa alueellisessa ja paikallisessa vammaissosiaalityössä tehtävälle harkinnalle. Konsultaatiolla pyritään yhteistyöhön pohjautuviin yhtenäisiin ratkaisukäytäntöihin sekä tuottamaan kollegiaalista linjauksia unohtamatta tilannekohtaista yksilöllistä harkintaa. Verkkokonsultaatioon perustuva kollegiaalinen tuki harkinnalle on tärkeää tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijällä ei ole omassa työyhteisössään mahdollisuutta yhteiseen reflektioon (ks. Romakkaniemi 2019; myös Salonen 2008) ja myös harvaanasuilla haja-asutusalueilla vammaissosiaalityön palvelutarpeet voivat ilmetä harvakseltaan ja olla ainutlaatuisia. Verkkokonsultaatio kollegiaalisena tukena vastaa

vammaissosiaalityössä toimivien työntekijöiden esittämään tarpeeseen lisätä toimintatapoja, jotka mahdollistavat konsultaatiota vaativissa tilanteissa (Laisi ym. 2016; myös Kurra 2005). Henkilöstöressurssina työpaketissa on Lapin yliopiston väitellyt tutkija.

Työpaketti 2. Oikeudellinen harkinta vammaispalveluissa (Lay)

TP2 liittyy päätutkimuskysymyksiin 1, 2 ja 3. Siinä selvitetään, millaisena vammaispalveluja koskeva oikeudellinen harkinta näyttäytyy Korkeimman hallinto-oikeuden periaatteellisesti merkittävien vuosikirjapäätösten (2013–2021) perusteella. Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat: 2.1. Millaisiin vammaispalveluihin liittyviin tilanteisiin Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätökset kohdentuvat? 2.2. Millaista oikeudellista arviointia Korkeimmassa hallinto-oikeudessa tehdään vammaispalveluihin liittyvissä ratkaistavissa tilanteissa ja miten ratkaisut perustellaan? 2.3. Miten Korkeimman hallinto-oikeuden vammaispalveluja koskevat ratkaisut suhteutuvat hallinto-oikeuksien asioissa tekemiin päätöksiin ja asioiden aiempaan käsittelyyn kuntatasolla viranhaltijoiden ja lautakuntien tai jaostojen toimesta?

TP2 kohdentuu vammaispalveluja koskevaan oikeudellisen harkinnan näkökulmaan. Vammaispalveluissa, kuten yleisemminkin vammaissosiaalityössä, käytetyn viranomaisharkinnan tulee olla lainmukaista, sillä julkisen vallan käytön ja julkisen toiminnan lakiperustaisuus on perustuslaillinen velvoite. Hallintoviranomainen ei siten voi päätöksiä tehdessään ylittää toimivaltaansa ja päätösten on perustuttava lainmukaisiin syihin. Lainsäädännössä ei kuitenkaan voida kattavasti ennakoida erilaisia tilanteita ja tapauksia, joihin viranomaisen on annettava ratkaisu. Tämän vuoksi hallintoviranomaiselle on suotu myös tarkoituksenmukaisuusharkintaa, jota rajoittavat hallinto-oikeudelliset yleisperiaatteet (yhdenvertaisuus, tarkoitussidonnaisuus, objektiviteetti, suhteellisuus ja luottamuksensuoja) sekä ihmis- ja perusoikeudelliset näkökohdat. (Arajärvi 2011; Kotkas 2014.)

Perinteistä viranomaisten oikeudellisen harkinnan erottelua laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkintaan on kritisoitu ja todettu tarkoituksenmukaisuusharkinnan kaventuneen muun muassa siksi, että hallinto-oikeudellinen normisto ja hallintoasioiden muutoksenhakujärjestelmä ovat olleet muutoksessa. Lisäksi lainsäätäjän on korostettu painottavan viranomaisten harkintavallan määrittelyssä enemmän laillisuutta kuin tarkoituksenmukaisuutta. Suomalaisessa oikeuskäytännössä ja doktriinissa myös joustavien oikeusnormien soveltamisen on tavallisesti katsottu kuuluvan laillisuusharkinnan alaan. Viranomaisten harkintavallan lakisidonnaisuudelle on näin ollen vahvat perusteet. Suomessa viranomaistoiminnan laillisuusharkinnan kontrolli kuuluu Korkeimmalle hallinto-oikeudelle. (Ks. Kotkas 2014; Mäenpää 2008.) Henkilöstöressurssina työpaketissa on Lapin yliopiston väitellyt tutkija.

Työpaketti 3. Harkinta vammaissosiaalityön palveluohjauksessa (Lay)

TP3 liittyy päätutkimuskysymyksiin 1–4. Tavoitteena on tehdä vammaissosiaalityön palveluohjaukseen liittyvää harkintaa näkyväksi sekä sosiaalityöntekijöiden että asiakkaiden näkökulmasta. Tarkemmat kysymykset ovat: 3.1 Millaista harkintaa vammaissosiaalityön palveluohjaukseen sisältyy? 3.2 Mikä edistää ja mikä estää (hyvää) harkintaa? 3.3 Millaisia seurauksia erilaisilla harkintateoilla on?

Vammaissosiaalityö on nykyisellään tunnistettu palvelu- ja byrokraatiakeskeiseksi työksi (Romakkaniemi ym. 2019), jonka keskeinen työorientaatio on palveluohjaus (Autio & Niemelä 2017). Vammaissosiaalityön palveluohjauksessa tehdään harkintaa sisältävää arviointia sekä erilaisia valintoja ja päätöksiä niin ohjauksen ja neuvonnan, palvelutarpeen arvioinnin, palvelusuunnittelun, palvelujen toteuttamisen kuin uudelleenarvioinnin vaiheissa. Moni asiakkaista kuitenkin kokee, että oman yksilöllisen tilanteen huomioiminen (eli harkinta) on jäänyt vammaissosiaalityön palveluohjauksessa vajaaksi. Vammaissosiaalityön käytännöissä ilmenevää harkintaa suuntaavat erilaiset tiedostetut ja tiedostamattomat reunaehdot sekä kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt (Heini ym. 2019; Kivistö & Hautala 2020a; Kivistö & Hokkanen, tulossa).

TP3 analysoi sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia harkinnasta vammaissosiaalityön palveluohjaus- ja asiakasprosessiin liittyvien monimutkaisten, harkintaa vaativien tilanteiden näkökulmasta. Tarkastelun keskiössä ovat vammaissosiaalityön ammatillisen harkinnan paikat, kohteet, käyttö ja käyttäjät sekä harkinnan edellytykset, esteet ja seuraukset. Lisäksi tutkitaan asiakkaiden kokemuksia vammaissosiaalityön harkinnasta osana saatua palveluohjausta sekä sitä, millaisia vaikutuksia vammaissosiaalityön erilaisilla harkintateoilla on ollut asiakkaiden tilanteisiin. Henkilöstöressurssina työpaketissa on Lapin yliopiston väitellyt tutkija.

Työpaketti 4. Harkinta ja asiakkaiden itsemääräämisoikeus (KVL)

TP4 liittyy päätutkimuskysymyksiin 1 ja 2. Siinä selvitetään, miten vammaiset ihmiset kokevat harkinnan itsemääräämisoikeuden toteuttamisessa ja tuessa. Tarkemmat kysymykset ovat: 4.1 Miten itsemääräämisoikeus käsitetään, mitä se tarkoittaa? 4.2 Mihin asti itsemääräämisoikeus ulottuu? 4.3 Miten avussa ja hoivassa otetaan vastaan hyvät ja huonot valinnat? 4.4 Miten harkinta näkyy itsemääräämisoikeuden toteutumisessa/toteutumattomuudessa?

TP4 kohdentuu vammaisten ihmisten kokemuksiin itsemääräämisoikeuden toteutumisesta ja toteutumattomuudesta ja siihen, miten harkinta näyttäytyy siinä prosessissa. Vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeus on viimeistään YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksessa vahventunut (erityisesti artikkelit 3, 12, 14, 19) niin, että se on otettava huomioon myös käytännön tilanteissa avun ja hoivan palveluissa. Yhteiskuntatieteellisessä vammaistutkimuksessa itsemääräämisoikeus kytkeytyy erityisesti yksilön ja yhteiskunnan toimintamahdollisuuksien ja toimintojen puutteeseen. Nussbaumin (2006) toimintamahdollisuuksien teoria pyrkii hahmottamaan hyvän elämän edellytyksiä, jossa vammaissosiaalityöllä on keskeinen merkitys. Silloin harkinnassa on tärkeää asettaa yleisen tason kysymyksiksi kuka tietää, mikä on asiakkaan ”paras”; milloin toiminta muuttuu vallan käytöksi; miten osoitetaan, että ihminen ei pysty päättämään asioistaan; kuinka pitkään kykenemättömyys kestää, mutta mistä saa siitä huolimatta päättää. (Kuosmanen 2015.) Toimintamahdollisuuksien lähestymistavassa kritisoidaan kyvykkyyssajattelua verrattuna vammaisiin ihmisiin kohdistuvan toimintakyvyn, terapioiden tai kuntoutuksen interventioihin. Hyvän elämän ei tarvitse edellyttää näitä. (Päivänsalo 2015; Ojala 2020.) Henkilöstöressurssina työpaketissa on Kehitysvammaliiton väitellyt sekä maisteritasoinen tutkija.

Työpaketti 5. Harkinta-asiakasnäkökulmasta (UEF)

TP5 kiinnittyy erityisesti päätutkimuskysymyksiin 1 ja 3. Tarkemmat tutkimuskysymykset ovat: 5.1 Millaista on vammaissosiaalityön harkinta palveluiden käyttäjien näkökulmasta? 5.2 Millaisiin tilanteisiin harkinta asiakkaiden näkökulmasta tavallisesti tiivistyy?

TP5 kohdentuu aineistokokonaisuuksiin, joissa palveluiden käyttäminen ja asiakkuus vammaispalveluissa näyttäytyy osana elämäntapaa, ja samalla aineistot havainnollistavat myös vammaisten ihmisten tavanomaista elämää, itsemääräämisen kokemusta ja muita nykypäivän vammaispolitiikan ydintavoitteita. Tutkimuksessa hyödynnetään sekä olemassa olevia että hankkeen aikana kerättäviä laadullisia aineistoja (ks. luku 2.2). Työpaketin henkilöstöressurssina on väitellyt tutkija sekä hankkeeseen palkattava projektitutkija.

Hankkeessa tuotetaan sekä kotimaisia että kansainvälisiä avoimesti saatavilla olevia tieteellisiä julkaisuja (Taulukko 1). Lisäksi julkaistaan kotimaisia ammattiyhteisöille, vammaisille henkilöille ja heidän läheisilleen sekä laajalle yleisölle suunnattuja julkaisuja. Hanke hyödyntää tulostensa esiin saamisessa sosiaalista mediaa, etenkin Twitteriä, joka on havaittu tehokkaaksi lyhyiden tutkimuksellisten viestien esiin saamiseksi. Tavoitteena on saada etenkin käytännön kannalta keskeisiä tuloksia Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään Vammaispalvelujen käsikirjaan. Hankkeessa tuotetaan myös opetusmateriaalia ja yliopiston tutkijat hyödyntävät hankkeen tuotoksia opetuksessaan.

Taulukko 1: Hankkeen julkaisut.

TP	AIHE	TEKIJÄ(T)	LEHTI JA VUOSI
1	Kollegiaalinen harkinta vammaissosiaalityössä	Martin	Janus 2023
1	Konsultaation tarve vammaissosiaalityössä	Martin	Talentia 2022
2	Oikeudellinen harkinta vammaispalveluissa	Martin ym.	Oikeus 2023
2	Vammaispalveluja koskeva harkinta oikeuskäytännön valossa	Martin	Sosiaalinen tekijä 2022
3	Harkinnan paikat, kohteet ja harkitsijat vammaissosiaalityön palveluohjausprosessissa	Kivistö	Janus 2023
3	Vammaissosiaalityön palveluohjauksessa tehtävän harkinnan edellytykset ja esteet: sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kokemukset	Kivistö ym.	Kuntoutus 2023
3	Asiakkaiden kokemuksia vammaissosiaalityön harkinnasta ja sen seurauksista	Kivistö ym.	Scandinavian Journal of Disability Research 2023
4	Asiakkaiden kokemuksia itsemääräämisoikeuden harkinnan käytännöistä	Teittinen ym.	Alter - European Journal of Disability
4	Harkinta ja itsemääräämisoikeuden rajat asiakkaiden kokemana	Teittinen ym.	Scandinavian Journal of Disability Research
4	Harkinta ja itsemääräämisoikeus vammaissosiaalityön rakenteellisena ja yksilöllisenä kysymyksenä	Teittinen ym.	Janus
4	Harkinta ja itsemääräämisoikeudet vammaisten ihmisten kokemustietoon perustuen	Teittinen ym.	Opetuspaketti
5	Eletty arki ja koettu harkinta	Tarvainen ym.	Nordic SW Research 2022
5	Elämäkulkunäkökulma harkintaan	Tarvainen ym.	Disability & Society 2023
5	Harkinnan paikat ja asiakkaan toimijuus	Tarvainen ym.	Yhteiskuntapolitiikka 2023

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 2) on kuvattu hankkeen aikataulu. Koska hankkeen tutkijoilla on jo olemassa olevaa monipuolista laadullista ja määrällistä aineistoa, voidaan tutkimustyö aloittaa heti hankkeen alussa. Hankkeessa kerätään myös uutta sekä laadullista että määrällistä aineistoa, joiden keruuta ryhdytään heti hankkeen alussa valmistelemaan.

Taulukko 2: Hankkeen aikataulu.

TEHTÄVÄ	2022				2023			
Aineistojen hankinta								
Tutkimuslupien hakeminen	x							
Verkkokonsultaatiotausten hankinta		x	x					
Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätösten hankinta	x	x						
Sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kokemusten kirjoituskutsun suunnitteleminen		x	x					
Sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kirjoitusten keruu		x	x					
Kysely vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta	x	x	x	x	x			

Kyselyn suunnittelu	x							
Kyselyn toteutus		x	x					
Aineiston analyysit								
Verkkokonsultaatiotapaukset				x	x			
Korkeimman hallinto-oikeuden tapaukset			x	x				
Asiakkaiden kirjoitukset		x	x	x	x	x		
Sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset				x	x	x		
Vammaisena Suomessa 2013–2014	x							
Vammaisfoorumin kysely 2018	x							
Uusi kysely 2022				x	x			
Tulosten raportointi								
Tiedotussuunnitelma	x							
Tieteellisten artikkelien kirjoittaminen					x	x	x	x
Politiikkasuositukset				x		x		x
Konferenssit				x		x		x
Sosiaalinen media	x		x		x		x	x
Tulosten jalkauttamistyöpajat yhteistyössä alueellisten toimijoiden kanssa						x	x	x
Päätösseminaari								x
Vuorovaikutus								
Hankkeen sisäiset kokoukset	x	x	x	x	x	x	x	x
Taustaryhmän tapaamiset		x			x			
Konferenssit ja tapahtumat		x	x	x	x	x	x	x

2.2. Tutkimusaineisto, tutkimusmenetelmät ja tutkimusympäristö

Jokaisen työpakettin tutkijoilla on aiempien tutkimusten aineistoja käytössään. Niiden mahdollisesta yhteiskäytöstä sovitaan erikseen hankkeen aikana. Hankkeen aikana kerättyihin aineistoihin jokaisella hankkeessa on käyttöoikeus ja aineistoja hyödynnetään myös yhteistyössä. Aineistot ja analyysit esitellään tässä työpaketeittain.

TP1 Kollegiaalinen harkinta vammaissosiaalityössä

Tutkimusaineistona ovat noin 100 verkkokonsultaatiotapausta vuosilta 2009–2021. Ne sisältävät vammaissosiaalityöhön liittyvän yksilöllisen asiakastilanteen lyhyen kuvauksen ja sosiaalityöntekijän sen pohjalta muotoileman kysymyksen konsultoiville kollegoille. Konsultit käyvät tapauksesta keskinäisen keskustelun, jonka pohjalta he muotoilevat esitettyyn kysymykseen vastauksen. Dialogia kysymyksen esittäneen sosiaalityöntekijän ja konsulttien välillä käydään tilanteissa, joissa tarvitaan lisätietoa tapauksesta vastauksen antamisen perustaksi. Aineiston analyysi perustuu laadulliseen sisällönanalyysiin.

TP2 Oikeudellinen harkinta vammaispalveluissa

Tarkasteltaessa vammaispalveluja koskevaa oikeudellista harkintaa tutkimusaineistona hyödynnetään Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätöksiä vuosilta 2013–2021. Korkein hallinto-oikeus julkaisee vuosikirjoissaan ratkaisuselosteet periaatteellisesti merkittävimmistä päätöksistä, joilla on merkitystä lain soveltamiselle vastaavan kaltaisissa tapauksissa ja tilanteissa tai jotka ovat muutoin yleisesti merkityksellisiä. Aineisto sisältää 35 vammaispalveluihin liittyvää päätöstä, joissa on ensimmäisenä avainsanana vammaispalvelu. Päätökset koskevat sekä erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia että määrärahasidonnaisia palveluja. Tutkimusaineistoa täydennetään loppuvuoden 2021 aikana tehtävillä ja vuosikirjaan sisällytettävillä vammaispalveluja koskevilla päätöksillä. Ratkaisuselosteisiin sisältyvät asian aikaisempi käsittely kuntatasolla viranhaltija- ja lautakunta- tai jaostopäätöksineen, hallinto-oikeuden ratkaisu sekä asian käsittely

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa ja sen tekemä ratkaisu perusteluineen. Aineiston analysointi perustuu laadulliseen sisällönanalyysiin, minkä lisäksi tehdään tarpeen mukaan kvantifiointia eli sisällön määrällistä erittelyä.

TP3 Harkinta vammaissosiaalityön palveluohjauksessa

Työpaketissa hyödynnetään VamO -hankkeessa kerättyjä asiakaskysely- ja asiakashaastatteluaineistoja, joita tarkastellaan harkinnan näkökulmasta. Lisäksi kerätään avoimella kirjoituskutsulla aineistoa sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksista vammaissosiaalityön harkinnasta. Sosiaalityöntekijöille ja asiakkaille laaditaan omat kirjoituskutsut ja tekstit kerätään webropol-lomakkeella. Sosiaalityöntekijöiden aineistonkeruusta (vähintään 30) vastaa Lay ja asiakkaiden UEF, mutta aineistoja käytetään ainakin työpaketeissa 3 ja 5.

Sosiaalityöntekijöiltä kerätään aineistoa temaattisella, apukysymyksiä sisältävällä avoimella kirjoituskutsulla, jossa pyydetään kirjoittamaan kokemuksista liittyen vammaissosiaalityön ammatillisen harkinnan paikkoihin, perusteisiin, edellytyksiin ja esteisiin harkintaa vaativien palveluohjausprosessien näkökulmasta. Kirjoituskutsua jaetaan eri ammatillisilla foorumeilla, sosiaalisessa mediassa sekä yhteistyöverkoston avustuksella. Analyysissa sovelletaan pääosin laadullista sisällönanalyysia. Analyysissa ja tulosten raportoinnissa on mahdollista hyödyntää myös tapauskuvauksia.

TP4 Harkinta ja asiakkaiden itsemääräämisoikeus

Vammaisfoorumi toteutti yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen kanssa keväällä 2018 kyselyn vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta liittyen YK:n vammaisyleissopimuksen seurantaan. Kyselyyn vastasi yhteensä 1525 vammaista ihmistä. Vastanneiden joukossa oli eri ikäisiä ja eri tavoin vammaisia ihmisiä eri puolilta Suomea. Koska kyselyyn vastanneita ei valittu minkään satunnaisotoksen perusteella, ei tiedetä tarkalleen, miten hyvin vastaajat edustavat kaikkia suomalaisia vammaisia ihmisiä. Aineisto on kuitenkin tiettävästi ainoa Suomessa, jossa on selvitetty valtakunnallisesti vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeuden toteutumista ja siihen liittyvää harkintaa. TP4 hyödyntää tätä aineistoa. Lisäksi vuonna 2022 toteutetaan uusi kysely vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisesta. Aineiston edustavuus varmistetaan siten, että kyselyä varten poimitaan Kelan rekistereistä otos (n=3000) vammaisuuden perusteella erilaisia etuuksia ja tukia saavista henkilöistä. Tämän lisäksi kerätään avoimella kyselyllä lisäaineisto, joka mahdollistaa sen, että tietoja saadaan myös Kelan etuuksien ulkopuolella olevista vammaisista henkilöistä. Kummankin aineiston analyysissä käytetään määrällisiä menetelmiä, kuten kuvailevaa tilastollista analyysia ja yhteisvaihteluanalyysia.

TP5 Harkinta asiakasnäkökulmasta

Työpaketissa hyödynnetään jo kerättyjä tutkimusaineistoja: Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta saatavilla olevia kerronnallisia aineistoja, kuten Pitkäaikaissairaiden ja fyysisesti vammaisten nuorten aikuisten vapausmerkitykset 2018 (FSD3359) ja Erityislapsiperheiden tukiverkostot 2014 (FSD3066). Lisäksi voidaan hakea käyttö lupaa aiemmassa tutkimushankkeessa olleeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kokoelmiin lukeutuvaan laajaan elämäkerta-aineistoon Vammaisena Suomessa 2013–2014.

Vammaisilta henkilöiltä kerätään aineistoa temaattisella avoimella kirjoituskutsulla, jossa pyydetään kirjoittamaan kokemuksista liittyen vammaissosiaalityön palveluihin ja kokemuksiin harkinnasta. Kirjoituskutsua jaetaan sosiaalisessa mediassa sekä yhteistyöverkoston avustuksella. Tavoitteena on vähintään n. 20–30 kirjoitusta. Tekstit kerätään webropol-lomakkeella. Analyysissa hyödynnetään laadullisia menetelmiä, kuten sisällönanalyysia ja narratiivisia menetelmiä.

Hankkeessa kerätyt aineistot arkistoidaan soveltuvin osin Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon.

Kaikki hankkeessa mukana olevat partnerit ovat lupautuneet tarjoamaan hankkeelle tarvittavan infrastruktuurin tutkimuksen toteuttamiseen.

Lapin yliopisto (Lay) on kansainvälinen, monitieteinen yliopisto. Yliopiston tärkein strateginen tutkimusalue on arktisen ja pohjoisen muutoksen tutkimus, jota lähestytään ihmisten, yhteiskunnan ja ympäristön näkökulmista sekä keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. Hanke on Lapin yliopiston strategisten tavoitteiden mukainen sekä akateemisen tutkimuksen että yhteiskunnallisen sitoutumisen ja vaikuttavuuden alalla ja nivoutuu osaksi strategista kärkeä: Tulevaisuuden palvelut ja etäisyyksien hallinta. Minna Zechnerin johtamana hanke on osa yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tutkimusyhteisöä, jonka tutkimuskohteena on hyvinvointi, työ ja kansalaisuus. Lapin yliopistossa on viime vuosina tehty ja kehitetty aktiivista vammaissosiaalityön tutkimusta ja opetusta.

Itä-Suomen yliopisto (UEF) on monitieteinen, kansainvälisesti orientoitunut tutkimusympäristö. Itä-Suomen yliopistolla ja Lapin yliopistolla on vireää yhteistyötä vammaissosiaalityön tutkimusperustaisen opetuksen kehittämisessä sosiaalityön valtakunnallisen yliopistoverkosto Sosnetin tarjontaan. Tämänkin tutkimushankkeen tuloksia on mahdollista levittää myös opetuksessa, josta tulokset tavoittavat tulevat sosiaalityöntekijät.

Kehitysvammaliiton (KVL) tutkimusyksikön on perustanut Sosiaalihalitus vuonna 1978. Kehitysvammaliiton tutkimustoiminta on painottunut 2000-luvulla yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen vammaisuuden ilmiöistä kotimaassa ja kansainvälisesti. Keskeisiä tutkimuksen teema-alueita ovat kehitys- ja puhevammaisten ihmisten elinolot, asema ja oikeudet yhteiskunnassa sekä palvelujärjestelmän ja koko hyvinvointijärjestelmän muutokset. Kehitysvammaliiton tutkimuksessa palvelujärjestelmää ja sen muutoksia tarkastellaan usein kokija- ja käyttäjänäkökulmasta. Tämä hanke liittyy erityisesti Kehitysvammaliiton strategiseen tavoitteeseen yhdenvertaisesta kansalaisuudesta.

2.3. Riskien arviointi ja vaihtoehtoinen toteutustapa

Vaikka hanke voi alkaa heti rahoituksen saatuaan koska osa aineistosta on jo olemassa ja käytettävissä, on uusien aineistojen keruussa riskejä. Kirjoitusten keräämistä sosiaalityöntekijöiltä voi haastaa vammaissosiaalityön kuormittuneisuus ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus. On myös mahdollista, että osa työntekijöistä kokee harkinnan haastavaksi aiheeksi huolimatta siitä, että harkinta on vammaissosiaalityön keskiössä. Siksi harkinnan käsitteen konkretisoimiseen kiinnitetään kirjoituskutsussa huomiota. Aineiston saamisen varmistamiseksi kirjoituskutsua jaetaan erilaisilla ammatillisilla foorumeilla. Toinen kirjoitusaineisto kerätään vammaisilta henkilöiltä. Kaikilla ei ole mahdollisuutta kirjoittaa tekstejä tai tukeutua avustajiin tekstien tuottamisessa, joten aineistonkeruu kohdentuu sellaisiin henkilöihin, jotka kykenevät itse tai avustettuina tuottamaan tekstejä. Aineistoa voidaan vahvistaa myös esimerkiksi vammaisten lasten vanhempien kirjoittamilla teksteillä. Lisäksi on tarpeen kiinnittää erityistä huomiota kirjoituskutsuun, sillä harkinta ei ole välttämättä ihmisten arkisanastoa ja -ymmärrystä. Uuden määrällisen aineiston keruussa hyödynnetään Findatan aineiston poimintapalvelua, joka voi olla hidasta. Tämän johdosta aineistonkeruun valmistelu aloitetaan jo ennen kuin hanke on saanut rahoituksen. Itä-Suomen yliopistoon palkataan projektitutkija, jonka löytäminen voi olla haasteellista. Koska tutkimus ei välttämättä edellytä jatkuvaa paikallaoloa, voidaan tutkijan rekrytointi kohdentaa koko maahan.

2.4. Konsortion lisäarvo (jos kyseessä konsortiohakemus):

Vammaissosiaalityötä on tutkittu Suomessa erittäin vähän. Viime vuosina vammaissosiaalityön tutkimusta on tehty erityisesti tutkimuskonsortioon kuuluvien Lapin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston sekä Kehitysvammaliiton tutkijoiden toimesta (esim. Ekholm & Teittinen 2014; Kivistö 2014; Martin 2016; Tarvainen & Väisänen 2016; Tarvainen 2017; Kivistö 2019; Romakkaniemi ym. 2019; Kivistö & Hautala 2020a; 2020b; Kivistö & Hokkanen 2020; Tarvainen 2020). Konsortion yliopistot ovat viime vuosina vahvistaneet myös vammaissosiaalityön koulutusta ja tuottaneet sosiaalityön perusopetukseen verkkokursseja. Tämän tutkimushankkeen tuotoksia voidaan hyödyntää myös vammaissosiaalityön koulutuksessa. Tutkimuskonsortioon kuuluvien tutkijoiden aiemman yhteistyön tuloksena julkaisee Vastapaino 2021 teoksen *Vammaiset ihmiset kansalaisina* (Teittinen, Kivistö, Tarvainen & Hautala, toim.). Teoksen kirjoittajajoukossa ovat mukana suurin osa hankkeen tutkijoista.

3. Tutkimusryhmä ja yhteistyötahot

3.1. Tutkimushankkeessa työskentelevät henkilöt ja heidän, hankkeen kannalta keskeiset ansiot

Minna Zechner on hankkeen johtaja. Hän on dosentti ja sosiaalityön apulaisprofessori, jolla on pitkä kokemus sosiaalipalveluiden tutkimuksesta niin asiakkaiden kuin ammattilaisten sekä laajemmin sosiaalipolitiikan näkökulmista. Hän on johtanut useita tutkimuksia ja on julkaissut laajasti sekä kotimaisissa että kansainvälisissä julkaisuissa, esimerkiksi *Janus*, *Gerontologia*, *Journal of Ageing Studies*, *Social Policy & Administration*, Springer, Routledge, ja *Gaudeamus*. Hän on tutkinut palvelutarpeen arviointia ja aikuissosiaalityötä PRO SOS-hankkeessa (2017–2019) ja on Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa (GERIT)-hankkeen Lapin yliopiston työpaketin vetäjä (2021–2022). Hän on *Janus*-lehden toinen päätoimittaja ja *Gerontologia*-lehden toimituskunnan jäsen.

YTT **Marjatta Martin** on työpaketien 1 ja 2 vastuututkija. Hän toimii tutkimuspäällikkönä Lapin yliopistossa ja on ollut aiemmin tutkijana Suomen Akatemian, Kansaneläkelaitoksen, Jenny ja Antti Wihurin rahaston sekä Euroopan sosiaalirahaston rahoittamissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Hänen tutkimusintresseinään ovat jaettu toimijuus ja harkintavalta vammaissosiaalityössä, asiakkaan kehittämisosallisuus, vammaisten nuorten elämäntilanne ja vammaisten ihmisten kuntoutuskokemukset. Tutkimustuloksia on julkaistu sekä kansallisissa että kansainvälisissä julkaisuissa (*Vastapaino*, *Kuntoutus*, *Journal of Child Health Care*, *International Journal of Rehabilitation Research*).

YTT **Mari Kivistö** toimii työpaketin 3 vastuututkijana. Hän työskentelee yliopistonlehtorina Lapin yliopistossa ja on julkaissut vammaissosiaalityöhön liittyviä tutkimusjulkaisuja sekä vammaisten ihmisten että sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta (*Janus*, *Nordic Social Work Research*, *Vastapaino*). Hänen tutkimusintressinsä liittyvät osallisuuden, toimijuuden, etiikan, kansalaisuuden ja digitalisaation kysymyksiin. Kivistö toimi vammaissosiaalityötä tutkivan ja kehittävän valtakunnallisen VamO -hankkeen projektipäällikkönä 2018–2019 ja työskenteli pitkään vammaissosiaalityöntekijänä ennen akateemista uraansa.

YTT, dosentti **Antti Teittinen** on työpaketin 4 vastuututkija. Hän on tutkinut vammaisuuden eettisiä ja yhteiskuntateoreettisia kysymyksiä, vammaispalvelujen rakenteita ja valtasuhteita (Teittinen 2000), kouluinklusiota, parempien mahdollisuuksien tarjoamista oppilaille, joilla on erityistarpeita (Teittinen 2003). Hän on toimittanut kaksi

vammaistutkimuksen antologiaa (Teittinen 2006; 2010) ja ollut mukana toimittamassa kasvatussociologian antologiaa (Brunila ym. 2013). Hän toimii tutkimuspäällikkönä Kehitysvammaliitossa johtaen sen tutkimusryhmää, joka on vuodesta 2005 keskittynyt yhteiskuntatieteelliseen vammaistutkimukseen. Hänellä on myös merkittäviä jäsenyyksiä vammaistutkimuksen edistämiseksi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla: Suomen ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsen 2016-2024, vammaisten ihmisoikeuskomitean jäsen - ihmisoikeusvaltuuskunnan alainen pysyvä osasto 2016-2024, jonka puheenjohtajana 2020-2024, Suomen Vammaistutkimuksen Seuran puheenjohtaja 2013-2017, Euroopan vammaisasiantuntijoiden akateemisen verkoston suomalainen asiantuntija 2008-2014 (www.disability-europe.net) ja Euroopan tiedeakatemian jäsen (European Academy of Sciences and Arts) 2015-. TP4:n projektitutkijana toimii Kehitysvammaliiton tutkija PsM **Hannu Vesala**. Hän on yli 20 vuoden ajan tutkinut kehitysvammaisten ihmisten elämänlaatua, elämäntapaa, asumista ja työelämää. Hän on määrällisten menetelmien asiantuntija.

YTT **Merja Tarvainen** toimii työpaketin 5 vastuututkijana. Hän on sosiaalityön, erityisesti sosiaaliturvan ja sosiaalipalveluiden yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopistossa. Hän on tutkinut vammaisuutta ja osallisuutta, ja viime vuosina erityisesti vammaisuutta ja kerrontaa (esim. 2020). Tarvainen on konsortiokumppanina Valtioneuvoston kanslian rahoittamassa Viitotut muistot: Kuuroihin ja viittomakieliseen yhteisöön kohdistuneet oikeudenloukkaukset -hankkeessa. Hän sai Psykologia-lehden Vuoden parhaan artikkelin (2019) palkinnon yhdessä Näkövammaisten keskusliiton museoamanuenssin FT Kari Huuskosen ja professori Vilma Hännisen kanssa tutkimuksestaan vammaisuudesta ja elämän merkityksellisyydestä. Tarvaisen (2018) artikkeli vammaisten ihmisten arjesta ja esteettömyydestä oli Koneen Säätiön Tiedekynä-ehdokas 2019. Hän on Scandinavian Journal of Disability Research -lehden toimittaja.

3.2. Yhteistyötahot ja heidän keskeiset ansionsa hankkeen kannalta

Hankkeen tukena on taustaryhmä, jonka kanssa keskustellaan tutkimuksen etenemisestä. Ryhmä kokoontuu kahdesti hankkeen aikana Kehitysvammaliiton tiloissa. Ryhmällä on myös mahdollisuus vaikuttaa tutkimuskysymysten viimeistelyyn, auttaa aineistojen hankinnassa sekä tulosten käytäntöön viemisessä. Taustaryhmään ovat lupautuneet seuraavat toimijat:

- Vammaisperheyhdistys Jaatinen ry, joka on vammaisten lasten vanhempien v. 1997 perustama yhdistys, jonka tavoitteena on tukea vammaisperheitä elämään hyvää elämää. Jaatinen ry.:stä mukana on yhdistyksessä alusta alkaen toiminut Miina Weckroth.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Vammaisuus yhteiskunnassa tiimi (aiemmin Vammaisuus-tiimi). Se tutkii ja seuraa vammaisten henkilöiden terveyttä ja hyvinvointia sekä kehittää ja koordinoi näihin liittyviä toimenpiteitä. THL:n Vammaisuus yhteiskunnassa tiimi ylläpitää Vammaisasiat -sähköpostilistaa ja sähköistä Vammaispalvelujen käsikirjaa, joka on vammaissosiaalityön ammattilaisten käyttämä keskeinen tietovaranto.
- Harvinaiset-verkosto on valtakunnallinen harvinaisryhmiä edustavien ja harvinaistyötä tekevien järjestöjen (21 järjestöä) yhteistyöverkosto. Verkoston tavoitteena on parantaa harvinaissairaiden ja -vammaisten asemaa.
- KT, dosentti, yliopistotutkija Reetta Mietola (Helsingin yliopisto) johtaa Koneen Säätiön rahoittamaa Vammaisaktivismia tekemässä -tutkimushanketta ja toimii Suomen Vammaistutkimuksen Seuran puheenjohtajana. Mietola on kansainvälisesti ansioitunut tutkija, jonka tutkimukset avaavat näkökulmia esimerkiksi itsemääräämiseen, arkeen ja elämisen ehtoihin.

4. Vastuullinen tiede

4.1. Tutkimuseettiset kysymykset

Vammaisuuden tutkiminen sisältää monia tutkimuseettisiä kysymyksiä, kuten esimerkiksi vammaisuuden tulkinta ja tulkinnan seuraukset vammaisuutta eläville ihmisille (Watson & Vehmas 2020). Tutkimushankkeen tutkijoilla on monipuolinen kokemus vammaisuuden tutkimuseettisistä kysymyksistä.

Tutkimusaineistot kerätään, säilytetään ja käsitellään hyvää tieteellistä käytäntöä ja tietoturvaohjeita noudattaen. Esimerkiksi asiakkaille kohdennetun kirjoituskeruualustan tietosuoja- ja turva-asiat on jo varmistettu UEF:n tietosuojavastaava Helena Eroselta. Vammaisten ihmisten mahdollisuus osallistua tutkimukseen ja aineiston keruuseen on olennainen kysymys myös tutkimuseettisestä näkökulmasta, ja esimerkiksi keruusiin voi osallistua avustajaa käyttäen. Lisäksi tästä aiheesta on suhteellisen vähän saatavilla aineistoja, joten on perusteltua lähteä liikkeelle aineiston keruussa. Näin kerätyn datan myötä voidaan saada uusia näkymiä ja jatkotutkimusaiheita. Lisäksi kirjoituspyyntö osallistumismuotona mahdollistaa osallistujille mahdollisuuden reflektoida ja harkita, mitä he todella haluavat jakaa (esim. Tarvainen 2020).

Sosiaalityöntekijöiltä uutena tutkimusaineistona kerättävät kirjoitukset kerätään tietoturvallisesti ja anonyymisti Lapin yliopiston webropolilla. Kummankin kirjoitusten keruun saatekirjeissä vastaajia ohjeistetaan kertomaan kokemuksistaan ilman henkilöön tai organisaatioon yksilöitävissä olevia tietoja. Aineistoa arkistoidaessa varmistetaan, ettei aineistoon sisälly henkilötietoja. Sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten osalta aineistohallintaan liittyvät seikat on varmistettu Lapin yliopiston tietoturva- ja tietosuojavastaavilta. Potentiaalisia osallistujia informoidaan tutkimuksen tarkoituksesta, tietoturvasta, osallistujien oikeuksista ja tietosuojasta. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tietoon perustuvaa. Konsultaatioaineiston käyttöön on haettu aiemmin tutkimuslupa, jonka perusteella TP1:n vastuututkija on kirjoittanut kollegoineen tutkimusjulkaisun. Uudella lupahakemuksella haetaan aineiston jatkokäyttöoikeutta sekä laajennusta uusimpiin konsultaatiotapauksiin. Tutkimusaineistoja säilytetään tietosuoja- ja tietoturvakäytäntöä noudattaen, ja pääsy aineistoihin on vain käyttöluvan saaneilla henkilöillä. Tutkimushankkeessa ei kerätä tarpeettomasti henkilö- tai muuta tunnistedataa.

4.2. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Hanke kokonaisuudessaan pyrkii edistämään erityisesti vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Koska vammaissosiaalityö laajasti ymmärrettyinä on keskeinen palvelu vammaisille henkilöille, on sosiaalityön harkinnalla siinä suuri merkitys. Ellei harkinnassa kyetä ottamaan vammaisten moninaisia olosuhteita ja elämäntilanteita huomioon, se kasvattaa eriarvoisuutta. Tutkimushankkeessa työskentelee useita eri tutkijan uravaiheissa olevia naisia, joten hanke osaltaan vahvistaa naisten akateemista toimijuutta ja siten edistää tasa-arvoa tutkimusyhteisössä. Sosiaalityö on tieteenalana naisvaltainen ja siten sen avulla voidaan edistää etenkin naistutkijoiden uraa.

4.3. Avoin tiede

Hankkeessa tuotetaan kotimaisia ja kansainvälisiä tieteellisiä julkaisuja, ammattilaisille tarkoitettuja käytännön työtä tukevia ja laajemmalle yleisölle suunnattuja julkaisuja. Ne on kuvattu tuotostaulukossa (Taulukko 1). Vaikka tutkimus on kuvattu hankkeen partnereiden

mukaan jakautunein työpaketein, on tarkoitus, että tutkijat sekä keräävät aineistoja, että julkaisevat yhdessä yli organisaatorajojen. Tätä helpottaa monien tutkijoiden aikaisempi yhteistyö. Tieteellisissä julkaisuissa pyritään avoimeen julkaisemiseen tai vähintään rinnakkaisjulkaisemiseen. Hankkeessa hyödynnetään jo olemassa olevaa aineistoa sekä kerätään uutta. Kaikki hankkeessa kerätty aineisto tulee hankkeen kaikkien tutkijoiden käytettäväksi ja hankkeen päätyttyä aineistot arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, niiltä osin kuin se on eettiset näkökulmat huomioiden mahdollista. Hankkeen alussa luodaan yhteinen aineistohallintasuunnitelma, jossa kuvataan hankkeen aineistot, niiden tallennuksen formaatit ja ohjelmistot sekä aineiston käsittely, määritellään aineistojen käytön oikeudet, käsitellään tietosuojan ja tietoturvan kysymykset, dokumentaatio ja metatiedot, aineistohallinnan vastuut ja resurssit ja suunnitellaan aineiston elinkaari. Aineistohallinnan lisäksi tehdään EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (12–14 artiklat) mukainen tieteellisen tutkimuksen tietosuoja-asetuksen, jossa kuvataan henkilötietojen käsittelyä hankkeessa. Hankkeessa noudatetaan tietosuojalakea ja tutkimuksen eettisiä ohjeita.

4.4. Kestävän kehityksen tavoitteet

Vammaiset henkilöt eivät Suomessa ole yhdenvertaisessa asemassa muiden kansalaisten kanssa. Vammaiset henkilöt ovat muita matalammin koulutettuja, työllistyminen on heikkoa ja tulotaso on usein matala (Ekholm & Teittinen 2014; Kauppila ym. 2018; Kyröläinen 2020). Hankkeen tavoitteena olevan perustellun ja asiantuntevan harkinnan myötä entistä toimivampi vammaissosiaalityö tukee vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia (tavoite 10) sekä hyvinvointiin ja terveyteen (tavoite 3) ja on täten kestävä kehityksen tavoitteiden mukainen estäen köyhyyttä (tavoite 1) ja edistäen terveyttä, hyvinvointia, koulutusmahdollisuuksia (tavoite 4) sekä sukupuolten tasa-arvoa (tavoite 5).

5. Yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikuttavuus

5.1. Vaikutukset ja vaikuttavuus tiedeyhteisön ulkopuolella

Hankkeen tutkimustulosten perusteella on mahdollista rakentaa hyvään harkintaan perustuvaa työkuultuuria vammaissosiaalityöhön. Hankkeen tulosten avulla vammaissosiaalityön harkintavallan käyttö voidaan entistä tiiviimmin kiinnittää sosiaalityön omiin lähtökohtiin, etiikkaan sekä nykyiseen oikeuksiin korostavaan vammaispolitiikkaan. Hankkeen avulla voidaan myös vahvistaa professionaalista sosiaalityötä, sillä harkinta yksi profession tunnusmerkki. Tätä edistää myös tutkimuksen asiakasnäkökulma. Kehitysvammaliiton vammaisalan työntekijöiden täydennyskoulustoiminnassa ja kehittämistyössä kuntien ja erityishuoltoalueiden kuntayhtymien kanssa voidaan välittömästi hyödyntää tutkimuksen tuloksia. Kehitysvammaliitto vie tutkimuksen tuloksia myös vaikuttamistoimintaansa vammaispolitiikan verkostoissa ja työryhmissä esimerkiksi palvelutuottajien, järjestöjen ja ministeriöiden kanssa. Lisäksi Lapin yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto tarjoavat vammaissosiaalityön koulutusta, jossa hankkeen tuotoksia voidaan hyödyntää. Tavoitteena on, että vammaissosiaalityö on keskeinen toimija vammaisten ihmisten oikeuksien, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa (Romakkaniemi ym. 2019; Kivistö & Hokkanen, tulossa; Martin & Romakkaniemi, tulossa).

6. Lähdeluettelo

Arajärvi (2011) Johdatus sosiaaioikeuteen. Helsinki: Talentum. **Autio & Niemelä (2017)** Vammaisuus ja sosiaalityö. Teoksessa Kananoja, Lähteinen & Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tietosanoma, 273–289. **Banks ym. (2020)** Practising ethically during COVID-19: Social work challenges and responses. *International Social Work* 63(5), 569–583. **Barnes & Mercer (2006)** Independent Futures. Creating User-led Disability Services in a Disabling Society. *Scandinavian Journal of Disability Research* 8(4), 317–320. **Evans (2013)** Organisational rules and discretion in adult social work. *British Journal of Social Work* 43, 739–748. **Blomberg ym. (2014)** Häpeää ja laiskuutta Asiakkaiden, muiden kansalaisten sekä katutason työntekijäryhmien käsitykset toimeentulotukiasiakkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(3), 301–312. **Brunila ym. (toim.) (2013)** Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus. **Ekholm & Teittinen (2014)** Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus. Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä. Helsinki: Kela. **Evans & Hupe (2020)** Conceptualizing Discretion. Teoksessa Evans & Hupe (toim.) *Discretion and the Quest for Controlled Freedom*. London: Palgrave Macmillan, 1–13. **Gambrill (2010)** Evidence-Based Practice and the Ethics of Discretion. *Journal of Social Work* 11(1), 26–48. **Heini ym. (2019)** Osallisuus vammaissosiaalityössä on yhteistyötä – asiakkaiden kokemuksia. Rovaniemi: Lapin yliopisto. **Hoppania ym. (2021)** Managerialism as a failing response to the care crisis. Teoksessa Hansen ym. (toim.) *A care crisis in the Nordic welfare states - care work, gender equality and welfare state sustainability*. Bristol: Policy Press (tulossa). **Hudson (1989)** Michael Lipsky and the Street-Level Bureaucracy: A Neglected Perspective. Teoksessa Barton (toim.) *Disability and Dependency*. London: The Falmer Press, 42–54. **Kalaoja (2019)** Asiakkaan harkintavalta vammaissosiaalityössä. *Lay: pro gradu*. **Kallio ym. (2011)** Suomalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhiin kohdistuvista auttamisstrategioista. *Janus* 19(3), 251–268. **Kalliomaa-Puha ym. (toim.) (2014)** Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kela. **Kauppara ym. (2018)** Koulutususkon rajoilla: koulutuksen julma lupaus kehitys- ja vaikeavammaisille opiskelijoille. Teoksessa Silvennoinen, Karalahti & Varjo (toim.) *Koulutuksen lupaukset ja koulutususko*. Kasvatustieteellisen vuosikirja 2. Kasvatustieteellisen tutkimuksia 79. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 209–240. **Kivistö (2014)** Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 283. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. **Kivistö (2019)** Sosiaalityön eettinen toimijuus digitalisaatiossa – esimerkkinä vammaissosiaalityö. Teoksessa Pohjola, Kemppainen, Niskala & Peronius (toim.) *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 199–223. **Kivistö & Hautala (2020a)** Structuration processes of client-oriented and system-oriented social work practice: the view point of client documentation. *Nordic Social Work Research*. **Kivistö & Hautala (2020b)** Dokumentoitu asiakaslähtöisyys? Vammaissosiaalityön asiakasprosessit asiakasdokumenttien kuvaamana. *Janus* 28(3), 254–272. **Kivistö & Hokkanen (tulossa)** Asiakaskansalaisuus vammaissosiaalityössä. Teoksessa Teittinen, Kivistö, Tarvainen & Hautala (toim.) *Vammaiset ihmiset kansalaisina*. Tampere: Vastapaino. **Kotkas (2014)** Viranomaisharkinnan oikeudelliset rajat. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Kotkas & Rajavaara (toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 40–59. **Kuosmanen (2015)** Vanhusten itsemääräämisoikeus - totta vai teoriaa? Turun yliopisto. **Kurra (2005)** Kysyvä ei tieltä eksy. Sosiaalialan konsultaatiopalvelut ja niiden kehittäminen. Jyväskylä: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. **Kyröläinen (2020)** Vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteelliset esteet. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja* 2020:36. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. **Laisi ym. (2016)** Selvitys vammaispalveluiden sosiaalialan ammattilaisten näkemyksistä. Helsinki: Invalidiliitto ry & Talentia ry. **Lipsky (1980/2010)** Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the

Individual in Public Services. New York: Russell Sage Foundation. **Lähteinen ym. (2017)** Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. Sosnet. **Martin (2012)** Vaikeavammaisten lääkinällisen kuntoutuksen yksilöllinen vaikuttavuus. Nuorten kokemuksia kuntoutuksen tarvestaavuudesta. Teoksessa Pohjola, Kemppainen & Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 201–242. **Martin (2016)** Nuoruus, vammaisuus ja kuntoutuksen merkitys. Acta Universitatis Lapponiensis 328. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. **Martin & Romakkaniemi (tulossa)** Jaettu toimijuus vammaispalvelujen sosiaalityössä. Teoksessa Teittinen, Kivistö, Tarvainen & Hautala (toim.) Vammaiset ihmiset kansalaisina. Tampere: Vastapaino. **Molander ym. (2012)** Professional Discretion and Accountability in the Welfare State. J Appl Philos, 29(3), 214–230. **Mäenpää (2008)** Tarkoituksenmukaisuus – vallanjaon rajapyykki? Teoksessa Hurri (toim.) Demokraattisen oikeuden ehdot. Kritiikki, politiikka, kulttuuri. Kaarlo Tuorin 60-vuotisjuhlakirja. Helsinki: Tutkijaliitto, 137–147. **Ojala (2020)** Oman elämänsä toimija: Keskeisten inhimillisten toimintamahdollisuuksien kääntyminen sosiaalityön työmuodoiksi vanhuksille ja vammaisille henkilöille suunnatuissa palveluissa. Helsingin yliopisto. **Oliver ym. (2012)** Social work with disabled people. Palmgrave: MacMillan. **Pohjola (2007)** Merkintöjä sosiaalityön asiantuntijuudesta. Teoksessa Vesterinen (toim.) Kiitos kysymyksestä. Rovaniemi: Poske, 6–18. **Nussbaum (2006)** Frontiers of justice: Disability, nationality, species membership. Cambridge, MA: Belknap Press. **Ponnert & Svensson (2015)** Standardisation – the end of professional discretion? European Journal of Social Work 19(3–4), 586–599. **Päivänsalo (2015)** Reframing capabilities between welfarism and resourcism in the collaboration for the right to health. Studia Theologica-Nordic Journal of Theology 69(2), 190–209. **Rajavaara (2014)** Ammattilaisten harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä. Teoksessa Kalliomaa-Puha, Kotkas & Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 136–154. **Romakkaniemi (2019)** Vammaissosiaalityön asiantuntijuus harkintavallan perusteena. Teoksessa Pohjola, Kemppainen, Niskala & Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 171–198. **Rothman (2018)** Social Work Practice Across Disability. London: Routledge. **Salonen (2008)** Mitä konsultointi voi tarjota sosiaalityöhön? Teoksessa Heikkonen, Meltti & Mäkitalo (toim.) Verkkokonsultointi sosiaalialalla. Malleja ja kokemuksia sähköisistä konsultointipalveluista. Stakesin raportteja 8/2008. Helsinki: Stakes, 13-17. **Sipilä (2011)** Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. **Tarvainen & Väisänen (2016)** Kansainvälinen vammaispolitiikka suomalaisen vammaissosiaalityön kehyksenä. Teoksessa Metteri ym. (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö: käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Tallinna: UNIpress, 57–75. **Tarvainen (2017)** Palveluiden ydinolekset ja muuttuva asiakkuuskäsitys. Teoksessa Pohjola ym.(toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudissa. Tampere: Vastapaino, 38–57. **Tarvainen (2020)** Loneliness in life stories by people with disabilities, Disability & Society. **Teittinen (2000)** Miten tutkia vammaisuutta yhteiskunnallisena kysymyksenä. Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 65. Jyväskylä. **Teittinen (2003)** Perusopetuksen inkluusiopolitiikan lähtökohtia. Kehitysvammaliitto. Helsinki. **Teittinen (toim.) (2006)** Vammaisuuden tutkimus. Helsinki: Yliopistopaino. **Teittinen (toim.) (2010)** Pois laitoksista! Vammaisuus ja hoivan politiikka. Helsinki: Gaudeamus. **Watson & Vehmas (2020)** Routledge Handbook of Disability Studies. **World Health Organization & The World Bank (2011)** World report on disability UN (2006) United Nations – Disability. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). **Yliruka ym. (2018)** Monimutkaiset ja erityistä osaamista vaativat asiakastilanteet sosiaalityössä: Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Helsinki: THL.